

STUDIOSUL MICHAEL BIJU DIN CARANSEBEȘ – ÎNTRE TĂRÂMUL ACESTA ȘI LUMEA DE DINCOLO

Laurențiu Ovidiu ROȘU

Arhivele Naționale,
Serviciul Județean Caraș-Severin

În anul 1504 se stabilesc în Caransebeș, venind din Târgu Jiu, membrii familiei Biju, macedonieni fugiți din regiunea Skoplje-Moloviște din cauza turcilor. Menționăm că, până în prezent, numele Biju este foarte răspândit în acea zonă. Conform istoricului Pesti Frigyes, în secolele XVIII-XIX un întreg cartier din Caransebeș se numea Bijulesci, Bijuloni sau Sârbi.

Două secole mai târziu, Nicolae Gelep, se căsătorește cu Dobrița și își schimbă numele în Biju, acceptând condiția pusă de familie pentru a nu se pierde numele de Biju. Din căsătoria celor doi au rezultat: Eftimie – Poliect (1810), Nicolae († 1812), Iulius, Nicolae, Ancița, Ioan și Minca¹.

Tot din această familie a fost și Ana, soția pedagogului și filozofului român Ștefan Velorvan².

Importanța familiei în urbea de pe Timiș și Sebeș este demonstrată și de referirile făcute la membrii acesteia de către Andrei Ghidiu și Nicolae Bălan în *Monografia orașului Caransebeș*.

Despre Eftimie (Efta) Biju (1810–1890), grănicer econom din Caransebeș, aflăm că a fost epitrop parohial între anii 1854–1870 și că a luat în arendă cu contract de la protopresbiterul G. Ioanoviciu, pământurile de la Balta Sărată, din 1 octombrie 1864, pentru o sumă de 100 florini anual.

În oraș, de-a lungul timpului, credincioșii Bisericii Greco-Ortodoxe Române „Sfântul Ioan Botezătorul” din Caransebeș au dăruit bisericii icoane, unele pe lemn, iar altele pe suport metalic. Se pare că acestea au fost așezate pe jilțuri, ca să se vadă de către cine sunt ocupate. După ce au murit proprietarii, icoanele au fost luate de pe jilțuri și cu ele au fost împodobiți pereții altarului. Dintre membrii familiei Biju, Elisabeta a dăruit icoana Preacuratei cu fiul în brațe, pe suport metalic, iar soțul său Eftimie, icoana Sfântului Nicolae (1859) desenată pe același suport. De asemenea, Eftimie Biju a suportat cheltuielile pentru zugrăvirea, în anul 1839, a icoanei Sfintei Treimi deasupra portalului de la curtea Bisericii Sfântul Gheorghe³.

Din căsătoria dintre Eftimie Biju și Elisabeta, născută Suci, se naște Michael Biju, în data de 29 noiembrie 1845.

Acesta urmează clasele primare la Caransebeș, cele secundare la Timișora și Beiuș și pe cele universitare la Viena. După absolvirea studiilor juridice la Viena, în anul 1870 revine în orașul natal, unde obține o funcție de notar.

Un urmaș al familiei, Mircea Traian Biju, în anul 1983 îl caracteriza ca fiind un intelectual cu o cultură enciclopedică și preocupări variate. Posesor al unei biblioteci impresionante, al cărei

¹ SJAN CS-FFȘVMTB, d. A1/1983, f.1.

² Brătescu 2000, p. 5–13.

³ SJAN CS-FFȘVMTB, d. A2/1909–1968, f. 1–2.

catalog, început în anul 1873, cuprindea 149 de volume de drept, filosofie, istorie, lingvistică, științele naturii, literatură, geografie, chimie, în limbile română, germană, maghiară, greacă și latină.

Datorită înclinațiilor artistice, pe care Michael Biju le demonstrează de la o vârstă fragedă, părinții îi înlesnesc primele lecții de pictură cu maestrul Turcu din Oravița. În perioada 1866–1870, în paralel cu facultatea de drept, tânărul Michael, continuă și studiile de pictură. Dintre lucrările sale, o pictură pe pânză realizată în anul 1868, reprezentând Castelul Orava din Cehoslovacia, era păstrată în colecția Muzeului Simu din București, iar alta, „Egopolia – 1866”, de factură vieneză era în posesia lui Mircea Traian Biju.

Animat de profunde sentimente românești, Michael Biju lucra și la o hartă a răspândirii românilor de la Bug la Adriatică, pentru realizarea căreia a cerut sprijinul Fundației Gojdu⁴.

Viața spirituală a românilor caransebeșeni este de maximă importanță pentru „*jurist absolutu*” Mihaiu Biju. El semnalează redacției gazetei Albina din Budapesta problemele din Caransebeș din zilele Paștelui. Scrisoarea nu este datată, dar probabil că a fost întocmită ulterior anului 1870, când acesta își finalizează studiile la Viena și se reîntoarce la Caransebeș.

„*Caransebeș, în zilele pascilor. Ne surprinde uimire în timpul mai nou, de desele rătăcirii cărora sunt supuși capii noștri bisericestii! Credeam exagerate descrierile scandaloase, care se răspândeau despre episcopul gr. cat al Lugojului... În duminică Sf. Paști, ordină Ilustritatea Sa, ca în biserica noastră catedrală să se citească poporului sfânta evanghelie și în limba ungurească prin d. Profesor de teologie Filipu Musta... Oare sanctuarul limbii noastre să se batjocorească mai întâi și chiar de către aceia care ar fi chemați a fi chiaerii acestuia? Știți ce zice poporul? Alungați-ii! Jos cu ei!*”⁵

Michael Biju, cu variantele Mihail și Mihai, care se prezintă singur ca fiind „*studios la Gimnaziul din Timișoara*” este obiectul studiului de față. În el intenționez să mă opresc, în principal, asupra călătoriei pe Muntele Mic, între 20–22 august 1863, în care Michael Biju joacă un rol principal și pe care o lasă posterității într-o manieră proprie, dar și asupra celeilalte călătorii, în lumea umbrelor, pentru care Michael Biju a obținut doar un bilet dus. Din nefericire, și în cea de-a doua, la doar 30 de ani, Michael este în centrul atenției, viața și existența sa pe acest pământ fiind prezentate indirect de către un coleg, protonotarul I. Ionescu din Caransebeș și de către un prieten, Ioan Nemoianu profesor de teologie la Institutul Teologic Diecezan din Caransebeș.

Michael Biju, împreună cu fratele său Alexandru și cu alți colegi ai celui din urmă de la Institutul Militar din Caransebeș, vizitează Muntele Mic, între 20–22 august 1863, amintirile acestei excursii fiind lăsate posterității de către Michael în partea finală a unui caiet de școală, utilizat la Gimnaziul din Timișoara. Amintirile sunt așternute pe hârtie în data de 19 Aprilie 1864, când studiosul era deja la Beiuș.

Textul nu este extrem de lung, dar conține informații valoroase despre modul în care putea fi vizitat Muntele Mic la mijlocul secolului al XIX-lea. Observăm greutatea implicată de o asemenea călătorie, lipsa drumurilor, a mijloacelor de transport sau a locurilor de cazare, dar și pericolele la care erau expuși cei care aveau curajul să o întreprindă. Drumul până la Borlova a fost parcurs cu o căruță condusă de către fratele său Efta, cazarea a fost asigurată, în prima noapte în casa primitoare de oaspeți a preotului din sat. Greutatea ascensiunii, pericolul reprezentat de câinii ciobănești, ploaia nemiloasă și rece, care i-a pătruns până la oase sau condițiile de-a dreptul primitive ale bordeiului în care locuiau ciobanii, sunt lăsate în umbră de frumusețea și de sălbăcia pădurilor și poienilor muntelui. În cele ce urmează îi voi permite lui Michael Biju, care utilizează o limbă română cu caractere latine și expresii arhaice să ne introducă în atmosfera vilegiaturii montane:

⁴ SJAN CS-FFȘVMTB, d. D45/1983, f. 1–3.

⁵ SJAN CS-FFȘVMTB, d. D44/f.d., f.1

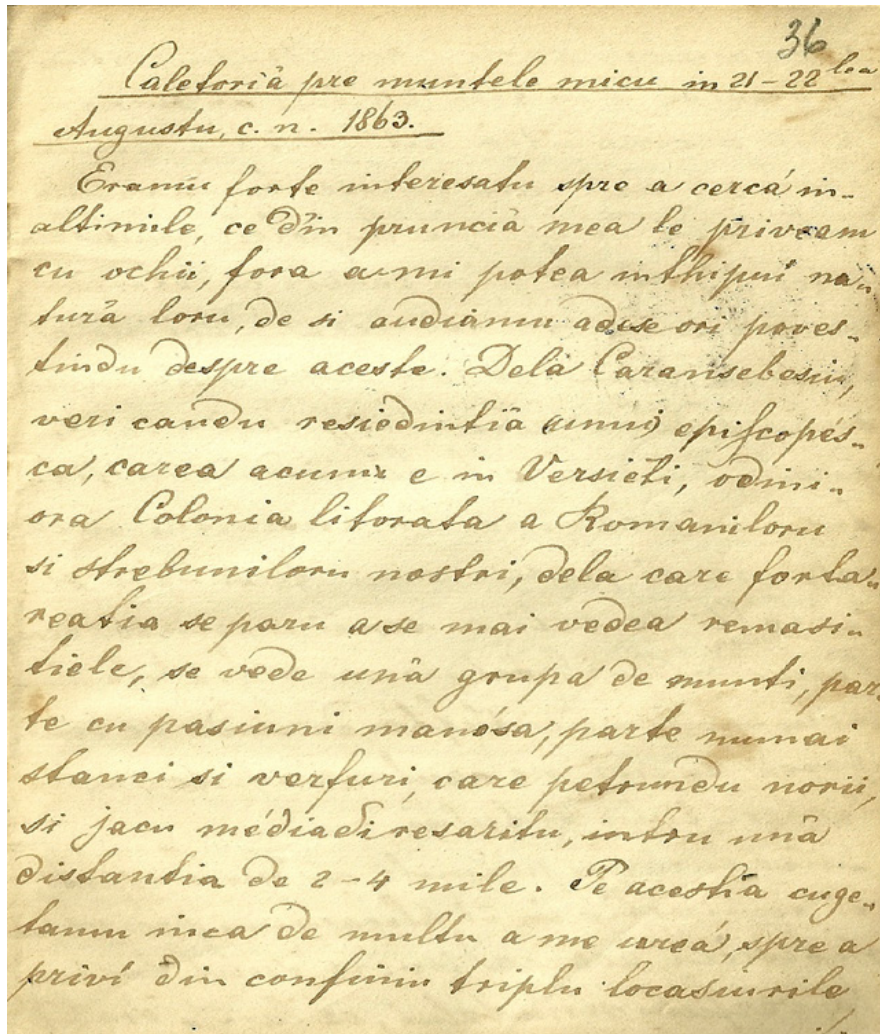
„Călătoria pre muntele micu în 21–22 lea Augustu c.n. 1863

Eramu foarte interesatu spre a cerca înaltimile, ce din pruncia mea le priveam cu ochii, fără ami putea închipui natura loru, de si audiamu adesori povestindu despre acesta. Dela Caransebesiu vezi candu resiedintia (unui) episcopesca, carea acum e în Versieti, odinioară Colonia litorala a Romaniloru și strebuniloru nostri, de la care fortareatia se paru a se vedea remasitele, se vedea una grupa de munti, parte cu pasiuni manósa, parte numai stanci si verfuri, care petrundu norii, si jacu médiadireseritu, întru ună distantia de 2–4 mile. Pe acestia cugetamu înca de multu a me urcă spre a privi din confiniu triplu locasurile Romaniloru, carii i-au atrasu verfurile acestea din tâte partile în giuru.

Din providentia lui Dzeu, aveam tocmai acú unu cunoscutu în satulu celu mai aproape la poalele muntelui micu, Borlova, prin carele calatoria noastra se ni se usiuréza. Deci ne aleseramu diua de joi dupe diua imperatului a doua, adeca 20/8, caci atunci se liberaza scholarii din institutulu militaru din Caransebesiu, în carele era si fratele meu Alexandru, si ceilalti fertati, cu care eram sa mergu.

Pena în Borlova ne câra fratele meu celu mai micu Ieftá, de unde se reintórsa, si noi cautaramu conacu la preutul satului unde furam primiti cá nisce ospeti, si deminétia in 21 plecaramu pre valea Sebieselu, acarea isvóre sunt tocmai la verfulu muntelui, ca la $\frac{3}{4}$ ora, dupe acea trecuremu valea pe tiermu sulu celu stengu si carerea, asia numitulu „Plaiu mare” ne conduse tare suindu prin padure nu aisa frumósa pena ce nu umblaramu una oraș atunci se începu uná padure minunata de fagu, printre carii se aflau si frasini, paltini si ulmi de marime ingraditóre si drepti cá luminà, de la radecina pana la 15–18° susu cá diosu de grosi, si fara ramuri pena la inaltimea acésta, unde de comunu se incepeau ramuri si frundie, dara verfului de comunu e putredu si cinescie de cate decenie caditu. Ici vediamu cate unulu alungulu culcatu de viforu séu de slabitiune, altulu formá una redicatura de una urma de pamentu, care pote de unu sedu prin vicodóle trentitu au putreditu aci acaruia pamantu lu duce apă incetu in tempuri ploiose in vale si valea lu preda Timisiului, spre a gunoi prin esundarile sale Banatulu. Padurea aceasta din veci nu e taiata, caci s. Unilu mai bine fac unu lemn de diosu din vale, unde se afla in abundantia, decatu se-si trudeasca vitele si braciele sale pre aicea; si prin urmare lemnele cele mai frumóse de cate 5' diametru cadu de sinesi si urmedia naturei. Din buciumulu seu celu putreditu vedi sute de copaci seu bradi reserindu, carii i-si prindu radacinile sale in parintele seu. Pe plaiurile acesta sunt trei statiuini in padure, unde se afla isvóre, cu apa cea potrivita, dintre care la celu mai de susu e mai renumitu. Suindu pre plaiu cá la $3\frac{1}{2}$ ore, ajuseramu întrópoenutia frumóse, in mediloculu carea se afla isvorulu numitu „fontanà Voine” lenga carele vedi uná cruce de piatra, pre carea din buná credintiá catra Ddieu s au suit-o aici cu siesa boi cu mare truda Nicolae Belteanu din Caransebesiu in anulu 1856. Prin frigulu celu mare de iarna si prin umediala locului se baga apa in densa iarná si ingétia, si la desgetiare primavérá se sparge suprafaciá pietrei cei nasipósa, si asia e incatuva vatimata, de nu poti ceti bine inscriptiunea.

Pe candu am ajunsu aicia ploia, si mai avuramu 10 minute si ajunseramu esindu dintre fagii cei cam amariti de frigu la locu liberu, la pasiunile cele frumoase, preste care catu te uiti cu ochii nu mai iarba deasa si nutritóre vedi, caci muntele acesta, asia numitu Micu, in relatiune catra ceilalti, cari lu incungiura pre acesta isolatu, nu e stancosu, caci numai ici colea vedi cate una stenca, ci e uná poiana nespusu de mare, pretutindenea acoperita cu ierburi ingrasiatóre, si carea e rotundita ca una palaria. Lungimea cea mai mare a poenei acesteia e ca la 2 ore de mersu si la $\frac{1}{2}$ ora de lata. In tote partile curg parae mai cu seama catra Caransebesiu, si mergandu pre fatia de

Fragment (prima paginã) din manuscrisul „studiosului” Michael Biju

catre Caransebesiu carea e tiepsiu incatva, pretutindenea treci preste isvóre puternice, care le vedi ca resaru de sub cate unã gramada de petrone.

Minunatu e de a privi spre padurea de bradi, care se estinde in giurulu muntelui, si acarei margini sunt niste braduleti schimositi si sepiciti, carii trudesca a se urcã catu mai susu⁶.

Noi apucaram dea. Costã alungulun muntelui catra medianópte si unu ortacu slobodi pusicã intrunu sturdi de munte, candu indata vedemu la 8 cani, carii erau despartiti de noi printr'o taetura afunda si dabia-i vedeamu, se luara catra noi latrând inse noroculu nostru fú mare, ca din vale veni pre taetura aceasta o negura, carea le stersa calea caniloru incatu nu-i vedeam nici noi pre aceia. Ploiã tare si mi-se ingreunara vestmintele, afar de armele, caci eu aveam unu paliu de ploa, prin care nu strabatea plouia, inse ceilalti 3 erau udi pena la osu, si umblau in sila, furamu dara siliti a sta si a ne scuti, si iata calatoriule vei vedea nisce stanci, care le aflaram mai intai in poiana aceasta, care se vedu si din Caransebesiu, sub aceasta ne vârârãm noi in contra plouiei, inse ce se vedeamu (Muntele micu 5712' preste marea adriatica) densele nu ne rãbdara, caci dupe 3-4 minute, dupe ce incepu aploiã mai tare incepura paraiele a curge pre pietra asupra noastra, si noi furam siliti a ne cauta de drum. Dupe una ora abia se lua ceatiã (buracã) si noi observaramu in vale de noi intru o distantia mare nisce clianturi (stanci) redicate unã asupra alteia si un pecurariu cu canii sai. I dederam semn dara parca erã silbatecu, caci nu erã sa ne conosca ca suntem ómini,

⁶ SJAN CS-CDMFV, d. 303/1863-1864, f. 36-38 v.

si me e fare ruinatedu. Ruina accatla
 e ocalita de unu valu si groapa de pa-
 mentu afunda; putina caramida, si
 sutu la nitca feresci se vedu pietrii
 taiate. Altcum se numesce de intia,
 legintia „Turulu lui Doidu, Dara de
 unde i provine numele acesta si cum
 nu sunt date istorice figure. Se dice
 ca fiindu elu aici in exiliu, aru fi ditu
 „Cara mihi sedes”, de unde se si retoa
 ga numele Caransebesiului. Eu cu fa-
 tele meu Alexandru si cu unu elevu
 Bogdanovicu, interesati fiindu lu
 cercetaramu in ziua a doia a pasailoru
 1863. De la acesta, isia capstatu nu-
 mele si ambel sate de decupat:
 Turcu - Rueni .-

In Beisji, Ungaria, comit Bihor
 in 19. Aprilie 1864.
 Michael Biju in Caran...

Fragment (ultima pagină) din manuscrisul „studiosului” Michael Biju

ci lasa canii sa ne peuga. Dare totuși dupa unu tempu se îndură a veni catra noi. Noi amaritii
 cugetamu ca va avea vreuna coliba si mergemu cu pasi repedi asupra lui pe lângă unu pareu, celu
 abatusera pecurarii catra stancile acele pentru oii, caci acolo era mai demultu ună stena, acú asia
 numită „Stenă betrana”.

Ci bucuria noastra se impaciui, cand ne bagaramu printu-o butoara de petrii in coliba, pre-
 cum disc prunculu, si vediuramu amarulu, caci in medilocului gaurei era ună piétra, pre care era
 foculu, in giurulu pietrei se facusese laculu, si ici colea cate unu burdusi si vasele pentru mulsu oile
 si vreună arma erau spendiurate. Nu poturamu in hac pauperitate a remanea ci esiream unulu
 cate unulu pititi afara, aparandune de canii cei ce pandeau la gura iadului acele. Ne cobori-
 remu printre bradii cei sgarciti, parasindu poiana la vale, caci susu nu era de pestitu, caci era cá
 in Noembre de frigu, si nu mai puteam tine armele in mani. Ne intelniramu cu pecurariul celu
 betranu (25 ani) carele era la oi si ne luaramu cu densulu la vale, dar ach ce bradi vedeamu mai
 diosu, cata 5-10 la un redacina si drepti cá lumina. Mergandu ½ ora ajunseramu la una poenutia,
 carea se vede din Caransebesiu si unde se afla (gradin) resalnitia de bradi si pini. Aci se afla unu
 fagu stufosu in mediloculu poianei sub carele voiam se ne facem ună coliba. Nu fu bine nici aci,
 ci merse ramu mai diosu si candu fu se intramu in padure, vediu unulu unu sderu, eu me dusei in
 urma cu pusica, si imi scapa; reintorcandune inapoi ajungandu susu spre bucuria mea cea mai
 mare observai ună casciora, facuta pentru siumari candu vinu se sedes ca bradi in starturi; dar ah

ce insufletire le inspirai, sotiloru mei prin descoperirea acesteia. O luaramu in posesiune cá pre o prada a nóstra, ne taia pecurariulu lemne si facuramu unu focu mare, pre langa carele ne desbracamuram si ne sterdiu la odichna, inse unulu trebuiá sa fie tredi, pentru sustinerea focului ca sa se svinte vestmintele si armele, care infundate. Deminétia fu norosu, dar noi ne imbracamuram si pentru ca se desfatasa putintelu, eu intrebuintiamu tempulu si luai perspectivulu si privi in diosu de mine, dintr'ò inaltime preste marea adriatica 4700' asupra valei Timisiului, si vediui Caransebesiulu forte micu, in sa prin oceanu poteamu destinge tóte casele mai mari. Vediui dealurile Vasiovei in departare, muntele Semenicu, inse norii erau foarte grei de plouia, si prin urmare foarte aproape de pamantu, si asia nu poturamu vedea ce am speratu, caci de aici ... se vede Banatului intregu. Indata se inchisera norii preste vale si icóná acea pompósa peri cá nalucà de naintea ochilor nostrii. Merseramur in padurea de bradi iarasi inapoi si mancaramu afine si smeuri, si dupe ce facura pacurarii unà strunga, mulsera oile, facura unu focu grodiavu si ne ospataramu cu polenta si cu lapte. Reintorcandune luaramu cá la 40 de bradi si pini din straturi si coboriremu la vale casa pre altu plaiu pe partea drépta a Sebesielui. La 3 ore furamu iarasi in Borlova, unde Andreeviciu remase la popà iara eu cu fratele meu merseramur serà acasa in Caransebesiu. Noi nu ajunseramu scopulu doritu, si ne propuseramu pre altu anu de vom fi la viétia se-lu ajungeamu, inse la tempulu seu. Cugetam a merge catra muntii cei mari, catra Romania, eu dar deaca se pusesera elementele contrare, ce se faci!

Una ora dela Caransebesiu la satele Turnu Ruieni, e ruina „Piétrà Turnului” pe langa carea treci, scrutatoriule, deaca mergi la muntii Caransebesiului. E zidita pre unà culme in marginea riului Sebesiu, carele se varsa in Timisiu langa Caransebesiu, in patrulatiu (□) din lountru, e 9° de lata si de lunga, si se vedu gaurile, unde a fostu bârnela chilieloru, si unele siarte (fenestrii) din lountru largi, din afara foarte ionguste. Didulu e de 1° de grosu, din piatra de aproape si cu varu nestimparatu diditu. E de 60° de naltu si nu e tare ruinat. Ruinà aceasta e ocolita de unu valu si gropa de pamantu afunda; putina caramida, si susu la nisce feresci se vedu piétrii taiate. Altcum se numesce de intielegientia „turnulu lui Ovidu, dara de unde i provine numele acesta si cumu nu sunt date istorice sigure. Se dice ca fiindu elu aici in exiliu, aru fi disu „Cara mihi sedes”, de unde se si retrağa numele Caransebesiului. Eu cu fratele meu Alesandru si cu unu elevu Bogdanoviciu, interesati fiindu, l cercetaramu in diua a doa a pasciloru 1863. Dela acesta, isia capetatu si ambele sate de dedesuptu: Turnu-Rueni.

In Beiusiu Ungaria, comit Bihar in 19 Aprilie 1864 Mihai Biju din Caransebesiu⁷.

Preocupările literare ale studiosului, nu se reduc doar la narațiune, în același caiet școlar, poemul „Ruinele Ulpiei Sarmisegetusa” este o dovadă a încercării acestuia de a cocheta și cu poezia:

„Ah, voi movile triste
Ce voi acoperiți
În giurul tău Grădisce
Din secolii preavechiți
Amfitetrulu Ulpiei
Unde priveau uimiți
Cuceritorii lumii
Strămoșii renumiți
Soldați acum voi umbre

⁷ SJAN CS-CDMFV, d. 303/1863–1864, f. 32–35v.

Măreșiloru Romani
Pre ale căror urme
Le calc niște sărmani⁸.

Din păcate, la doar 12 ani de la momentul acestei inspirații poetice, Michael Biju, asemenea unui zbor frânt prea devreme, prematur, trece din categoria sărmanilor, care în a doua jumătate a secolului al XIX-lea nu se puteau ridica la nivelul moștenirii imperiale romane, în cea a umbrelor, alături de soldații pe care îi evoca plin de însuflețire.

În Protocolul Bisericii Greco-Ortodoxe Române din Caransebeș cu hramul Sf. Mare Mucenic Georgie, la poziția numărul 74 este înscris decedatul Michail Biju, de 31 de ani, adjunct la Pretura Cercului Teregova. Din registru aflăm că decesul s-a produs în 31 octombrie, iar înmormântarea a avut loc în 2 noiembrie 1875 slujba fiind oficiată de către preotul Timotei Stoiancoviciu. Interesat de observat este faptul că în discursurile ținute la căpătâiul acestuia se afirmă că moartea s-a produs datorită unui accident, iar în protocol la cauza morții apare: „*tuberculos în plămâni*”⁹.

Nu știm care este momentul în caretănărul Michael Biju dobândește tuberculoza, această boală catastrofală a perioadei respective, putem doar specula că la instalarea acesteia a contribuit ploaia care l-a pătruns până la oase și l-a înfrigorat în timpul călătoriei pe Muntele Mic din anul 1863. În mod sigur, dacă nu acela a fost momentul dobândirii bacilului, condițiile epocii în care studiosul trăia au asigurat cadrul necesar pentru contaminare, ținând cont de datele care evidențiază acest flagel ca una dintre cele mai importante cauze ale deceselor în toate categoriile de vârstă.

Două decenii mai târziu, la Crușovăț, Ilia Vasilescu, se stinge datorită unei pneumonii dobândite în timpul lucrului la câmp pe o vreme „foarte rece și tare ploioasă”. Despre momentul respectiv, fiul său Petru Vintilă, rămas orfan de tată la doar câteva luni menționa: „... i s-au dat toate îngrijirile, de care s-a dispus în acele vremuri, cu doctorul Nemoianu de la Mehadia și alte ajutoare muierești de prin sat, dar toate au fost în zadar, căci numai doar trei săptămâni, de dureri și chinuri, bietul tata a încetat din viață”¹⁰.

Și învățătorul Pavel Jumanca din Caransebeș prezintă urmările acestui flagel la începutul secolului al XX-lea. Fostul său coleg de la Institutul Pedagogic Diecezan din Caransebeș, Adam Suru din Goleț, a fost nevoit să întrerupă studiile după ce s-a îmbolnăvit. S-a reîntors acasă, iar în primăvara anului 1906 a murit. „Ofița secera pe vremea aceea atâta tineret, l-a prăpădit și pe el”. Împreună cu ceilalți colegi din cursul al III-lea Jumanca participă la înmormântare. Amintirile sale despre funerarii sunt cutremurătoare și nu l-au părăsit în tot cursul vieții sale: „Am intrat în sat încolonați câte doi, în ordine cu cununa mare de flori artificiale în frunte. Muzica, tocmită pentru înmormântare, ne-a întâmpinat cu melodia cântecului la modă pe atunci: Așa-i românul la veselie... Tot poporul adunat în fața casei plângea. Femeile se cântau cu glas tare... Momentul acesta, de adâncă durere, m-a impresionat atât de mult, de a săpat în sufletul meu o adâncă simțire de tristețe, care m-a urmărit toată viața. Sunt și astăzi mai bine de cincizeci de ani de atunci... Acest jumătate de veac n-a fost în stare să ștergă dureroasa impresie din sufletul meu. Și astăzi, dacă aud acest cântec, rău îmi vine în minte, îmi așterne aceeași simțire înlăuntrul meu și-mi produce o umbră de întristare”¹¹.

⁸ SJAN CS-CDMFV, d. 303/1863–1864, f. 23v.

⁹ SJAN CS-CRPPSCCSPORC, r. 22/1873–1895, f. 45v–46.

¹⁰ Vintilă 2013, p. 49–50.

¹¹ Jumanca 2011, p. 121.

De la înmormântare, noaptea târziu, tânărul Pavel, împreună cu colegii săi de la institut, toți îmbrăcați ușor, se întorc la Caransebeș cu două căruțe. Deși era o zi caldă de primăvară, pe traseu sunt surprinși de o ploaie cu vânt rece, care îi udă până la piele, iar Pavel se alege cu o răceală.

Tot în primăvara anului 1906, de Florii, Jumanca este invitat la ziua de naștere a colegului său Ioan Popa Curescu. Acolo este servit modest cu brânză, slănină, cârnați, pâine și răchie neîndulcită. Deși nu era obișnuit cu băutura, împreună cu ceilalți 7 colegi reușesc să dovedească 2 litri de țuică. Ajuns acasă, fiindu-i rușine de tatăl său și fiind o zi caldă de început de primăvară merge în grădina casei unde vomită. Rememorând momentul își amintește: „*M-am așezat pe iarba abia pornită și-mi venea atât de bine adierea răcoroasă ce venea de pe Muntele Mic... Am adormit. M-a găsit mama acolo. Când m-am ridicat, îmi înțepeniseră toate oasele... Am început să tușesc, după câteva zile tusea s-a potolit și mă simțeam bine...*¹²”.

Decisivă în agravarea bolii este excursia pe care tânărul Pavel împreună cu colegii săi de la institut o fac la Turnul lui Ovid, la patru decenii după Michail Biju, în 3/15 mai 1906. Deși drumul cel mai accesibil, utilizat atât de oameni cât și de animale, era prin partea din spate a turnului, Jumanca, împreună cu alți colegi teribiliști se iau la întrecere și urcă în goană panta abruptă din fața acestuia.

„*Am ajuns cel dintâi. Suflam toți ca niște locomotive și eram learcă de sudoare. Sus, în vârf, trăgea un vânt rece dinspre munte. Mi se părea că îngheața cămașa în spate. N-am ținut seama de aceasta. Înspre seară, am simțit câteva împunsături în spate.*

Mi se părea că au trecut și acestea. Am început să tușesc și slăbeam pe zi ce trece. Mama mă duce la doctorul Popasu, medicul institutului... Scurt la vorbă cum era, nu-mi spune nimic, îmi dă niște prafuri... nu puteam ști ce-or fi fost și mă îndrumă să beau mult lapte... Recomandație... pentru cei bolnavi de oftică. Toate semnele arătau așa ceva.

Mama era îngrijorată, eu mă vedeam condamnat. Murea pe atunci tineret cu nemiluita. Și tot cam de vârsta mea. Slăbisem rău și-mi scăzuseră puterile... Abia umblam... Beam lapte de capră, mult recomandat pentru bolnavii de tuberculoză și ceai de coada șoricelului. Îl beam rece și fără zahăr, de nenumărate ori pe zi. Pe spate mi se făcuseră un fel de noduli de răceală. Mă fricționa Taica, seară de seară cu spirt¹³”

Se părea că și cerul își întorsese fața dinspre casa familiei Jumanca. Pavel nu mai putea frecventa regulat școala, puterile îi slăbesc, iar încrederea în propriile puteri îi era la pământ. Încurajat de familie și de prieteni nu se lasă pradă suferinței și încet, încet luptă cu boala, reușind să se însănătoșească. Atmosfera casei, în perioada în care acesta a fost bolnav, este una tristă, aceleași sentimente trăindu-le probabil toate familiile asupra cărora plana umbra necruțătoare a lui Thanatos.

„*Părinții mei slăbiseră rău. Biata mama se usca pe picioare. Că nu era cobe rea numai Florei, se mai găseau destui prin oraș, printre vecini și neamuri... Mătușa Mărcuțoane mereu vorbea către toată lumea: Moare copilul lu cumnată-mea! Moare! Îi beceag de oftică și se prăpădește. Și veneau femei și-i spuneau mamei și-o amărau și plângea în ascuns, să n-o vadă nimeni. Era mereu cu ochii înroșiți. Taica sta posomorât, cu fălcile încheștate, se uita pierdut în gol și nu vorbea cu nimeni. Pare că se coborâse peste casa noastră zăbranicul morții.*

În mine își pusese toată nădejdea, jertfiseră din greu să mă țină la școală. Modestele cheltuieli pentru ei erau mari. Și acum, când mai aveam doar un an, ca să isprăvesc învățătura... și, deodată, li se spulberă toate nădejtile, li se năruie toate planurile de viitor¹⁴”.

¹² Jumanca 2011, p. 120

¹³ Jumanca 2011, p. 122.

¹⁴ Jumanca 2011, p. 125.

Probabil aceeași atmosferă apăsătoare domnea și în căminul familiei Biju în perioada bolii lui Michail. Ținând cont de locul ocupat de familia sa în cadrul micului orașel, de funcția pe care el a deținut-o în administrație și, mai ales, de vârsta pe care a avut-o, putem presupune că durearea a fost una foarte mare, alături de familia îndoliată aflându-se rudele, prietenii, colegii și orășenii.

În cele ce urmează voi prezenta două discursuri ținute la înmormântarea lui Michael Biju, primul de către un coleg protonotarul I. Ionescu din Caransebeș, iar cel de-al doilea de către profesorul Ioan Nemoianu, de la Institutul Teologic Diecezan din Caransebeș.

Ambele cuvântări sunt importante, deoarece din ele putem afla informații importante despre familie, despre viața și activitatea, precum și de locul ocupat în societate de către studiosul Michael Biju, dar, de asemenea, putem observa și care era atitudinea în fața morții, în a doua jumătate a secolului al XIX-lea.

Abordarea proto notarului Ionescu este una filozofică, emoționantă și dureroasă, punctul culminant fiind atins în final, când cel care se adresează mulțimii strânse pe marginea mormântului, luându-și rămas bun de la cei dragi, pare că este chiar Michael Biju.

„Amară – e viața noastră, tristă și groaznică este soarta omului pământesc. Dureri cumplite, necazuri și amaruri au umplut zilele vieții noastre!

Niciun moment nu există în decursul zilelor noastre, în care nu ne tânguim, nu oftăm și nu plângem.

Când cugetăm și credem că dulceața pământescă ne-a împresurat cu toate bunătățile sale.

Când vedem că fructul osteneților noastre, ne-a umplut de bucurie și speranță, toate ostenețile noastre.

Și când vedem că dorințele cele mai fierbinți ale inimii noastre au ajuns culmea fericirii și a așteptărilor, atunci, deodată și fără a prevedea nenorocirea, se ridică un nor groaznic asupra noastră, o furtună cutreierătoare se coboară peste capetele noastre, și fulgerul acela, lovind fructele osteneților noastre, fără milă și cruțare se descarcă în mijlocul nostru, sfârșind și zdrobind tot ce avem mai scump. Adică inimile noastre, apoi ne răpește, nimicește și stinge: bucuria, desfătarea, virtutea, inima și sufletele noastre.

Tristă și amară este soarta omenească.

Dar natura și providența dumnezeiască – care dispune de legile acelea – drege torențele cele mai teribile și nu încetează niciodată a ne dovedi în faptă că Dumnezeu – oameni viețuitori și muritori și că prin urmare, atunci când ne sună ora de moarte, fără deosebire de starea familială, rang sau etate, virtute sau slăbiciune, trebuie să ne ducem și să ne așezăm în locașul etern, în mormântul rece, de unde nu ne vom reînturna mai mult¹⁵.

Mari sunt chinurile vieții acesteia, nespuse sunt durerile părinților omenești din leagănul copilului cel mai fraged și până la bătrânețile cele mai adânci.

Nu este făptură dumnezeiască cu minte și rațiune care să nu fie pătrunsă de adevărul acesta.

Nu este om pe tot “rotogolul” pământului care să nu fi suferit și să nu sufere de loviturile cele mai crâncene ale soartei sale și care, în mijlocul desfătărilor și zburdălniciilor pământesti să nu fie sângerat și săgetat în adâncul inimii sale prin una sau alta fatalitate și lovitura de soartă, aruncat în adâncimea durerilor și suferințelor lumești.

Și credem că, în toate fatalitățile acestea și în toate încordările și luptele ... funeste, omul obosit de patimi și suferințe, repaus, mulțumire, recunoștință și îndestulare, află numai în mormânt! În locașul acela odihnit și etern, în care nu l-a conturba nimeni, nici nu-l infestează, și din care nu se mai duce afară, decât atunci când se vor judeca morții și când se va realiza cuvântul evangheliei.

¹⁵ SJAN CS-FFȘVMTB, d. D42/1875, f. 1.

Amin, amin, grăesc ... și adevăru este că morții vor auzi glasul Fiului lui Dumnezeu și cei ce vor auzi vor învia.

Omul ca iarba, zilele lui ca floarea câmpului.

Precum iarba înverzește și crește, precum floarea înflorește și vestejește, așa omul se naște, viețuiește și moare.

Da iarba care a crescut, floarea care a vestejit și omul care a murit – acela pe care noi îl petrecem la mormânt și în jurul căruia ne-am adunat ca să-i dăm sărutarea de pe urmă și să-l așezăm în locașul său de odihnă eternă, oare cine e acela?¹⁶

Acela este un tânăr brav și înzestrat cu toate cinstirile recunoscute de concetățenii și confrății săi.

Acela este o floare în grădina națiunii, care a zdrobit-o izvorul furtunii în frăgezimea vieții sale și care, încetând a mai trăi ne rămâne pururea în memoria și inima curată a părinților și românilor binevoitori.

Acela este Michail Biju: amicul, fratele și consângenu nostru, care instigatu de facultățile cele mai eminente și de sentimentele cele mai patriotice și naționale în primăvara vieții sale spre durerea nemărginită a părinților, fraților..., consângenilor și amicilor săi, și-a dat sufletul în mâinile creatorului și a încetat a mai fi...

Iată-l cum zace mortu înaintea noastră și închis în sicriu ce se petrece și se așează în mormânt.

Acest răposat este acela care-l deplângem noi, pe care-l deplânge națiunea și familia sa și pe care, ca amplotiat comitatens îl deplânge cercul și comitatul său.

Acest june, răpit prin cruda moarte din brațele familie sale, de la pieptul părinților săi și din mijlocul nostru, în scurta sa viață pământescă plină de echitate morală, spirituală și artistică, prin virtuțile și calitățile sale a știut să-și câștige respectul, simpatia și... concetățenilor și mai marilor săi prin care denumi adjunct pretorial asupra meritelor și facultăților sale – dacă cumva moartea nu-l răpea așa în grabă din viață – în scurt timp s-ar fi avântat la posturi mai înalte și era floarea bravilor grăniceri români și comitatului și orașului acesta.

Însă durere! Căci moartea neîndurată, întocmai ca și asasinul de seară, tăind cu coasa sa trandafirul și ruja, ca și alte buruiene, tăie și viața rosei fragede, a mortului acestuia și curmând toate speranțele unui viitor mai splendid, îl răpi din mijlocul nostru, ca și cum răpește căldura soarelui de primăvară, razele lucitoare de pe roua pământului¹⁷.

Această moarte rapidă și înfiorătoare nu consideră la ... averile părinților care înconjoară mortul ce zace naintea noastră, moartea acestuia, rauă și înfricoșată nu se lasă a se îndupleca în perpetua, flagelitatea și tirania sa, ea nu aude vaietele, nici nu înțelege suspinele, nici țipetele inimii zdrobite de dureri a părinților, prea iubitului lor fiu, ci le smulge din brațele lor ca un tiran adevărat fără milă și fără cruțare!

Unde este medicul care poate vindeca rana aceasta, unde ste medicina care să aibă puterea balsamului vindecător, cu care s-ar putea alina și îndepărta usturimea și durerea inimii părinților atât de mârniți, înfrânți și întristați.

Nu există leac și nici lecitor pentru așa rană și durere!

Mângâiative, deci iubiților părinți, căci durerea voastră este și-a noastră și pierderea aceasta ireparabilă este pentru voi, ca și pentru noi, tocmai așa, ca și pentru mama națiune și patria a cărei fiu adevărat și devotat a fost răposatul peste toată viața sa¹⁸.

Unu, alt amic va descrie mai pe larg viața și izbutirile răposatului frate Michail Biju, eu însă, cu privire la părinții săi, pe care în scurt timp i-au încercat și lovit cele mai mari nenorociri, în

¹⁶ SJAN CS-FFȘVMTB, d. D42/1875, f.2.

¹⁷ SJAN CS-FFȘVMTB, d. D42/1875, f. 3.

¹⁸ SJAN CS-FFȘVMTB, d. D42/1875, f. 4.

numele amicului meu și a dulcelui neuitatului lor fiu care este amuțitu și nu mai poate grăi spre consolarea lor... ca răzbunarea și pedeapsa de sus, va cădea pe capul dușmanului, iar darul și binecuvântarea dumnezeiască o vor afla-o în suferința și patima creștinească pentru care însuși mântuitorul nostru Isus Cristos s-a făcut jertfă și s-a răstignit pe cruce.

Deci, iubiților părinți! Ascultați acum ultimele vorbe ale fiului vostru rostite prin buzele mele și dați-vă binecuvântarea părintească asupra mortului care zace aici:

Încheiere

- 1. Rămas bun de la părinți și mulțumiri pentru binefacerile lor*
- 2. Rămas bun de la comitele suprem și de la oficianții comitateneși*
- 3. Iertăciune de la frați, surori și toți amicii și cunoscuții.*

Cuvântător De Domnul I. Ionescu Proto Notari Caransebeș.¹⁹

Ioan Nemoianu, originar din localitatea cărășeană Agadici, mai mic cu 2 ani decât Michail, este cel care se adresează auditorului îndurerat de la marginea mormântului. Parcursul școlar al lui Nemoianu a fost unul asemănător celui urmat și de tânărul Biju. După școala elementară română din satul natal, continuă studiile la școala germană din Oravița, la gimnaziile din Lugoj, Timișoara, Beiuș și Debrețin, la Facultatea de Drept din Debrețin. La stăruințele episcopului Ioan Popasu urmează studii teologice la Lipsca și pedagogice la Geneva. Își începe activitatea ca profesor la Institutul Teologic Diecezan din Caransebeș, 1874–1876, continuă la Institutul Pedagogic Diecezan din Caransebeș, 1876–1883, practică avocatura între 1884–1886 și 1891–1906 și funcționează ca primar al Caransebeșului între 1886–1891²⁰.

Discursul este mult mai sensibil decât al colegului de serviciu al decedatului, fiind rostit din suflet, din el răzbătând durearea unui adevărat prieten.

“Jalnicilor și întristaților părinți, frați și surori, bătrânilor și tinerilor!

Oare ce lucru este că v-ați adunat aici, aici la locul morților, la umbrele iubiților noștri, care zac în aceste mormite reci, fără suflet, fără viață.

Priviți în jurul vostru, întrebați mormintele acestea și crucile și vedeți ce vă răspund ele, din adâncul lor împănjenitu. Acum ele se deschid, acum ele se pregătesc să îmbățișeze o floare mândră smulsă din grădină, o floare ruptă din tulpina, pe un prieten, pe un cunoscut, pe un frate al nostru, pe un june de bună speranță pentru națiune, pe un prea iubit fiu al părinților, ce în curând ar fi devenit o proptea, un stâlp puternic și un scut pentru ei, pentru umerii cei slabi ai duișilor săi părinți, care iată-i acum întristați și obosiți de dureri, stau aici lângă coșciugul acesta și jelesc și se tânguiesc cu ochii de lacrimi pentru că fiul lor li s-a rupt din brațe și curând va să se pună în aceste morminte spre repausul etern.

O mamă și-a pierdut fiul, un tată mâna sa cea dreaptă, frații pe un frate bun, pe părtașul bucuriei și veseliei lor din pruncie și copilărie.

Acela, pe care mama sa adesea îl legăna în brațele ei și îl îngâna, acela pe care tatăl său îl dezmiarda, acela cu care frații se jucau în fragedele tinereți, iată-l acum nu-i, s-a dus, a pierit din mijlocul lor; și prietenul nostru, cu care am fost dedați a ne petrece și pe care l-am văzut mai alaltăieri, vedeți-l aici în aceste 4 scândurele, fără suflare, rece și prefăcut în nimica.

Acum, fraților, nimeni nu poate fi între noi, care să nu simtă adânc în inima sa, că viața noastră pământească e trecătoare și noi pieritori, ca să nu strige în inima sa, văzându-și neputința ca profetul și împăratul David:

¹⁹ SJAN CS-FFȘVMTB, d. D42/1875, f. 5.

²⁰ Petrica 2005, p. 243–244.

Iată! Că zilele mele sunt numai ca palma, și viața mea e nimica.

Vedeți acum și pricepeți că toată mărirea pământescă cade, se stinge căci suntem numai praf și pulbere și viața noastră de aici cu pași repezi aleargă spre sfârșit, se apropie de pieire.

Ah! Fraților, nu e mai mult lipsă ca cineva să ne facă luători de seamă, cum că pe noi toți asemenea soartă ne așteaptă, și cum că aici pe pământ, în această viață schimbătoare și plină de valuri, nu ne rămâne alta, și nu ne alegem cu alta, decât cu aceia că toți, de bună seamă trebuie să murim, o groapă ne înghite și o moarte ne cuprinde, ca o moștenire a tuturor.

De aceasta tot natul trebuie să-și aducă aminte, dacă nu totdeauna, apoi atunci, de bună seamă în clipite de aceste, cum e cea de acum, sau când trecem pe lângă mormânt, unde zac și-și dorm somnul cel veșnic așa de mulți, pe care îi cunoaștem, cu care am petrecut mult timp, ani întregi și zile îndelungate; când vedem că moartea crudă și nemiloasă dă cu năvala asupra noastră și lovește cu secera sa fără milă și fără cruțare pe vreunul din iubii noștrii, care taie în două firul vieții unui june fecior sau în puterea și floarea vieții sale curmă și culcă la pământ capul unui bărbat și smulge rădăcina vieții sale, din inima sa, din sufletul său.

Atunci tu, nebunule! Care încă n-ai gândit până acum la moarte, tremură și te zgârcește, căci cu un vierme ce se calcă și zdrumică sub piciorul de copilaș, așa, acum vei fi nimicit și sufletul și vântul, ca pulberea; iar când moartea cu cruzime taie și doboară cu turma, ca vara în timp de seceră, bătrâni, tineri, bogați și săraci, pe cel tare ca pe cel slab, atunci, atunci, ne cuprinde fiorul morții și ne trec sudori reci prin oase, văzând că securea curând ne va zbura capul și nu mai e mult scăpare, nici mântuirea ei, trebuie să ne plecăm tremurând de frică, cea mare și grozavă și de spaima ce ne cuprinde atunci; și atunci trebuie să strigăm, adică nu de voie, de silă la lume, cu pofta ta și mărirea ta ce ești, și tu ești ticălos, te las dar bucuros și mă duc. Atunci când se vede și se simte fiorul morții și cei mândrii și cei făloși, cei desmierdați și amețiți de bunătățile lumesti²¹ trebuie să strige așa: că omul și viața sa e ca iarba, înflorește ca floarea câmpului și când o atinge numai un pic de vânt și de frig se vestejește, se uscă și trece ca și când n-ar mai fi fost, nici locul unde a stat nu se mai cunoaște.

Aceasta e rânduit de la Dumnezeu fecărui om, înaintea căruia tot capul trebuie să I se plece... ca pe o floare ce înflorește numai să putrezească, ca să facă loc altei flori, căci n-avem aici nici unul casă statornică, ci trebuie să ne căutăm alte în venitoriu, care e veșnică.

Ah! Fraților! trist și jelnic este când pierdem din mijlocul nostru pe vreun bătrân, care doar este unicul îngrijitor al mai multor prunci fără ajutor, dar, totuși nu e așa de dureros, căci zicem: el a putu să moară, căci a viețuit destul, și nu e nici o mirare de asta, pentru cei bătrâni, trebuie de bună seamă să moară, ca lumânarea, când ajunge de capăt, trebuie să se stingă. Însă și mai dureros și trist este, când moartea tirană nu răpește pe unul care e încă în mijlocul primăverii vieții sale, care e încă tânăr și tare și de mult folos ar fi fost pentru ai săi.

Așa, fraților, priviți la acest sicriu, aici zace unul de aceștia. Încă și mai mult, pe acesta nu numai că l-a scăldat, alăptat și crescut părinții săi și ferit de câte rele multe până a ajuns în vârstă, ci cu multă grijă, cu multe chinuri și sudori au căutat de l-au învățat să apuce pe calea cea bună, ca așa să le fie o mână puternică de ajutor în timpuri de nevoi, un mângâietor și păzitor la bătrânețe și de fala orașului, unde a văzut întâia dată lumina zilei.

L-au trimis în străinătate, departe de ei și de noi, fraților, la izvorul unde să se adape de știință și să-și stâmpere focul ce ardea în inima sa pentru a le putea fi un mădular bun și de folos societății și un lucrător vrednic în via domnului.

Eu am avut norocirea a-l cunoaște, a petrece cu el și a viețui mai mulți ani într-un loc cu el pe la școli și am cunoscut rarul său talent, frumoasele sale însușiri și nobilele sale intenții și năzuințe.

²¹ SJAN CS-FFȘVMTB, d. D43/1875, f. 1-2.

În toate excela și se întrecea în știință și artă, în purtare bună și de omenie era, precum și până acum, nepătat, așa că toți cei ce îl cunoșteau, numai de bine dau de el, căci strălucea prin virtute, prin caracter luminat, ferm și rezolut și prin tăria voinței sale, primu apoi ajunse a deveni... și greutatețile cu care avea a se lupta în calea sa, a alunga amăgirile ce adesea se pun înaintea leneșilor spre a-i seduce și prinde în cursă. El însă, din toate acestea aieșit învingător și curat ca aurul luminat.

Lucea ca o adevărată stea între vârstnicii săi și între coșcolarii săi, care îl prețuiau foarte pentru aceste daruri scumpe cu care era înzestrat și înfrumusețat de la natură și acum iată, această stea se stinge, se întunecă.

Cu tot dreptul dar, fraților, v-ați adunat la petrecerea lui din urmă, arătându-i cea mai din urmă dragoste, de care s-a bucurat în viața sa la toți, și-l puteți plânge, căci pierderea lui e mare și nu se poate repara prin nimica.

Voi ați pierdut, fraților, în el un om vrednic, un prieten fidel, un orășean și cetățean al nostru, națiunea un fiu de bună speranță, iar părinții pe cel mai bun reazim.

Iar el vă strigă vouă prin mine cu glasul lui acum ultima oară: lacrimile ce le vărsați și le mai vărsați sunt drepte și adevărate, le primesc cu îndestulare și vă mulțumesc pentru că m-ați învrednicit cu dragostea voastră, de stimă, de încredere și de durere. Rămas bun de la voi toți, însă nu mai plângeți, încetați de a mai lăcrima și nu vă mai întristați, căci căile și sfaturile lui Dumnezeu sunt șanse și neșanse și nimeni dintre muritori nu le poate pătrunde.

Și acum, când dânsul este mort între noi, veșnicește în locașurile cerești; acum, în această clipă din urmă, când ne vom depărta de el și să ne luăm rămas bun, pe vecie, mă întorc către tatăl ceresc, ca virtuțile lui, însușirile lui cele bune, nobile și strălucite, ce le-a arătat în deplină măsură, prin ce a trăit cu noi, să ne facă ca aducerea aminte de ele, de virtuțile lui să rămână în inimile noastre și să nu se stingă, până la cea din urmă răsufare ca cea mai bună parte, cea mai mare bucurie și mângâiere pentru cei morți.

Mergi acum în pace, suflete! Pe calea ce a-i apucat-o și pe care toți trebuie să facem, mergi și te odihnește în Domnul.

Fie țărâna ușoară și pomenirea lui în etern binecuvântată. Amin!

Compusă și rostită de Ioan Nemoianu la înmormântarea neuitatului său fârtat și în Domnul, fericitului său amic Michail Biju.

Ioan Nemoianu profesor de teologie

Caransebeș 3 noiembrie 1875²².

Chipul lui Michael Biju, pe care am încercat să-l surprind din puținele informații pe care le-am avut la dispoziție, este unul reprezentativ pentru destinul locuitorilor Bantului de la mijlocul secolului al XIX-lea. Născut într-o familie grănicerească importantă din Caransebeș, studiosul Michael are șansa formării profesionale la instituții de învățământ de elită din epocă, iar înclinațiile spre învățatură sunt fericit dublate de talentul său artistic. Datele pe care le-am identificat permit doar o parțială creionare a portretului acestui tânăr de la care se așteptau realizări mari în plan familial, profesional, cultural, artistic, spiritual și, mai ales, național. Pentru perioada cuprinsă între momentul excursiei pe Muntele Mic și cel al înmormântării, am folosit comparația cu situația prin care au trecut alți tineri afectați de oftică și familiile acestora, în mod cert, aceleași angoase, nesiguranțe și dureri încercându-i și pe membrii familiei Biju.

Michael Biju nu respectă ordinea firească a plecării în lumea de dincolo, amicul său profesorul Nemoianu subliniind faptul că, dacă în cazul unei persoane în vârstă evenimentul era unul așteptat și chiar mai ușor de acceptat, în cazul lui, momentul plecării în lumea de dincolo este

²² SJAN CS-FFȘVMTB, d. D43/1875, f. 3-5.

la o vârstă la care, deja realizat pe plan profesional, trebuia să se preocupe de întemeierea unei familii, de creșterea copiilor sau de ajutorarea părinților. Spre deosebire de Victor Hugo, care la vârsta de 75 de ani se bucura și împărtășea și altora „*Arta de a fi bunic*”²³, lui Michael pronia cerească nu i-a oferit această oportunitate.

Călătoria pe Muntele Mic este importantă pentru începuturile turismului montan bănățean. Lipsa drumurilor, a mijloacelor de transport, a spațiilor de cazare, dar și a siguranței persoanei, ilustrate în cele câteva pagini de caiet așternute de către studios în momentul în care urmează școala la Beiuș, sunt puse în umbră de senzațiile de care este copleșit în timpul vilegiaturii.

Povestea vieții tânărului caracterizat drept „*o floare în grădina națiunii, care a zdrobit-o izvorul furtunii în frăgezimea vieții sale și care, încetând a mai trăi ne rămâne pururea în memoria și inima curată a părinților și românilor binevoitori*” este una tristă, dar actuală, care se repetă an de an, iar discursurile funerare, rostite de un coleg și de către un teolog, dar și prieten, sunt reprezentative pentru credințele legate de plecarea din lumea aceasta de la mijlocul secolului al XIX-lea.

Bibliografie

- Brătescu 2000   Constantin Brătescu, *Ștefan Velovan, Pedagog și filozof român (1852–1932)*, Ed. Ionescu, Caransebeș, 2000.
- Drimba 1999   Ovidiu Drimba, *Istoria literaturii universale*, vol. II, Ediție definitivă, Editura Saeculum I.O., Editura Vestala, București, 1999.
- Jumanca 2011   Pavel Jumanca, *Amintiri*, Cuvânt înainte de Nicolae Bocșan, Studiu introductiv, transcriere, note și îngrijire Laurențiu Ovidiu Roșu, Editura David Press Print, Timișoara, 2011.
- Petrica 2005   Vasile Petrica, *Institutul Teologic Diecezan Ortodox Român Caransebeș (1865–1927) – contribuții istorice*, Editura Episcopiei Caransebeșului, 2005.
- Vintilă 2013   Petru Vintilă, *Omul născut pe brazdele plugului – Viață de orfan*, Prefață de Nicolae Bocșan, Ediție, studiu introductiv, indici și note Laurențiu Ovidiu Roșu, Editura Academia Română, Centrul de Studii Transilvane, Cluj-Napoca, 2013.
- SJAN CS-CDMFV   Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Caraș-Severin, *Colecția de documente, manuscrise și foi volante*.
- SJAN CS-CRPSCCSPORC   Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Caraș-Severin, *Registrelor Parohiale de Stare Civilă Caraș-Severin, Parohia Ortodoxă Română Caransebeș*.
- SJAN CS-FFȘVMTB   Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Caraș-Severin, fond *Familial Ștefan Velovan – Mircea Traian Biju*.

STUDIOS MICHAEL BIOJU FROM CARANSEBEȘ – THE EARTHLY LIFE AND THE WORLD OF HEAVEN

Abstract

Born from the marriage of Elizabeth (Suciu) and Eftimie Biju, a prominent family of the small town from the confluence Sebes River with Timis River, on November 29, 1845, the young Michail seemed destined to a sure future.

He followed the primary school in Caransebes, the secondary one in Timișora and Beiuș and the university one in Vienna. After graduating the legal studies in Vienna in 1870, he returns to his hometown, where he becomes public notary.

²³ Drimba, 1999, p. 189–190.

Without the fear of being wrong or exaggerating, Michail Biju can be characterized as an academic intellectuell with an encyclopedic culture and varied concerns. He was the owner of an impressive library whose catalog, started in 1873, and comprised 149 volumes. While he followed the law school courses he continued studies of painting and was interested in the problems of the Orthodox Church, but also in achieving a map of laying Romanians in the space between the Bug River and the Adriatic Sea.

Michael Biju`s life on this earth was prematurely disrupted at 30 years because a lung disease.

In this study I will try to suprise two moments of Michael Biju`s existence, the first is the trip, which Michail Biju, together with a few friends made on the Small Mount between 20th to 22nd of August 1863 and which he left to posterity in the final part of a notebook, which he used as student of Timisoara`s Gymnasium, a real, tangible, even hard experience, and the second is the journey into the shadows` wrold, into the realm of eternity, presented by notary I. Ionescu and by theology professor, Ioan Nemoianu. The materials are important from the point of view of tourism, but also for the attitude towards death at the mid nineteenth century.